

הרב יהושע נויבירט
מחבר ספר שמירת שבת כהלכתה

איידס – תשובות הלכתיות

ראשי פרקים

- א. רופא כל בשר ומפליא לעשות
- ב. חובת הגילוי לבן הזוג
- ג. קידושי טעות עקב הסתרת מחלת איידס
- ד. כפיית גט עקב הדבקות באיידס לאחר הנישואין
- ה. שימור הנישואין עם אמצעי הגנה מ"איידס"
- ו. שימור הנישואין ללא אמצעי הגנה מאיידס
- ז. סיכון הולד בהריון של חולה איידס
- ח. חובת בדיקת נוגדני איידס אצל סגל רפואי

א. רופא כל בשר ומפליא לעשות

אקדים ואברך את עצם הרעיון לשיתוף פעולה בין ההלכה לבין הרפואה, כי סוף כל סוף הרי כולנו בריותיו של הקב"ה, אין חיים מבלעדו, ועלינו לשמוע לרצונו יתברך. עוד אקדים: במשך היום אנו מברכים שתי ברכות שונות: א. רופא כל בשר ומפליא לעשות - ברכה בה אנו משבחים את הבורא הנותן לכל בריותיו בריאות, או ח"ו את ההיפך; ב. בתפילת שמונה עשרה: רופא חולי עמו ישראל - אנו מזכירים הנהגה נוספת בעולם, היינו השגחה פרטית על עם ישראל. כמו שנאמר "אתה אחד ושמך אחד ומי כעמך ישראל גוי אחד בארץ". לכן, מספר פעמים ביום, שלא בזמנים המיוחדים לתפילה, אנו מברכים על כלל הבריאה "רופא כל בשר ומפליא לעשות". אבל בשעה שמתפללים אל ה' יתברך את תפילת שמונה עשרה, התפילה מתייחסת במיוחד לעם ישראל, ולכן עלינו לומר "רופא חולי עמו ישראל". משום כך, אם אדם החליף ובמקום "רופא חולי עמו ישראל" אמר "רופא כל בשר ומפליא לעשות" או להיפך, איננו יוצא-ידי חובתו. כל ברכה קבועה במקומה.

עתה אנסה בע"ה לענות במקצת על שאלותיו של פרופ' אברהם ושאלת חכם היא חצי תשובה.

ב. חובת הגילוי לבן הזוג

יש לברר קודם אם החולה עצמו חייב לגלות שיש לו איזושהי מחלה, או אולי - "והתברך בלבבו לאמור שלום יהיה לי"¹. האגרות משה² דן לגבי מחלה תורשתית המועברת לחמישים אחוז מהצאצאים, ופסק שבודאי חייב לגלותה קודם שמקדש אשה, כדי למנוע קידושי טעות. (נדון בזה בהמשך בפרק ג). אך גם בלי החשש של קידושי טעות יש כאן גם איסור הונאה - "ולא תוננו איש את עמיתו"³ - איסור הנוגע לענייני נישואין כמו לענייני ממון,

1. דברים כט יח.
2. אה"ע ח"ד ס"י עג ס"קב.
3. ויקרא כה יז.

ואולי אף חמור מזה. ועל כן נאמר בהמשך הפסוק "ויראת מאלקיך", היודע מחשבות הוא יודע⁴.

אשר לרופא, אם חייב הוא לגלות או לא, המקורות לכך הם קדומים. בספר חסידים (נכתב לפני כ- 700 שנה) מובא⁵:

"לא יכסה אדם מום בני ביתו אם צריכים בניו או קרוביו להודווג, אם יש להם חולי; שאילו היו יודעים אותם המזדווגים עמהם אותו חולי, לא היו מזדווגים. לא יכסה אותם אלא יגלה להם פן יאמרו קידושי טעות היה, אלא יפרידם ולא יהיו ברע יחדיו".

השולחן ערוך, אורח חיים סי' קנו, עוסק בקצרה בהלכות דרך ארץ. המגן אברהם בפירושו על השולחן ערוך⁶ ובעקבותיו גם נושאי כלים אחרים, מביאים הלכות נוספות להנהגותיו של אדם, וביניהם עיקרי דיני לשון הרע ורכילות. המשנה ברורה⁷ מציין גם לסיפרו חפץ חיים שבו הוא מפרט באריכות את הלכות לשון הרע ורכילות.

כל אדם מבין שאסור לדבר לשון הרע על השני. הדבר אסור גם על-פי דין תורה וגם על-פי ההבנה האנושית של מערכת יחסים בין אדם לחברו. כאשר אדם פותח את הפה, היה ראוי שיתפלל קודם להקב"ה שלא ייכשל, וכלשון התפילה "אלוקי, נצור לשוני מרע". גם כל ספרי המוסר הרעישו עולמות על עניין עוון לשון הרע.

אף על פי כן כתב הפתחי תשובה⁸:

"ואנכי מרעיש העולם להיפך, עוון גדול מזה. הספרים מדברים על האיסור החמור של לשון הרע, אבל ברצוני להגיד דברים הפכיים, וגם הוא מצוי יותר. והוא מניעת עצמו מלדבר במקום שיצטרך לדבר, להציל עשוק מיד עושקו".

כלומר, לפעמים השאלה איננה שאלת דיבור לשון הרע אלא שאלת הצלה.

דוגמא נוספת: אדם הנמצא במצב קשה, מצב של פיקוח נפש כשאדם אחר אורב לו בדרך כדי להורגו. אם ישנו מי שיודע על הסכנה ויכול להזהיר מפניה הוא מחוייב להציל את חבירו, אחרת יעבור על "לא תעמוד על דם רעך"⁹. כמו-כן, מי שרואה גנבים העומדים לפרוץ לחנותו של השני חייב משום מצוות השבת אבידה לספר לו על כך, כדי שיוכל להציל ממונו.

מצוות הצלה מול לשון הרע

אמנם כאן המקום לשאול: מדוע אין פה איסור לשון הרע? התשובה היא פשוטה: דיבור הנחוץ לצורך הצלה אין בו איסור לשון הרע, כפי שיבואר בהמשך.

הפתחי תשובה קובע שכלל דומה קיים גם בענייני שידוך. אמנם הוא אינו דן במפורש על ענייני מחלה, אלא על שידוך מסוכן מחמת ענייני ממון, כאשר איש רע ובליעל עומד להתחתן עמו. במקרה כזה חייבים לגלות את הסכנה שבשידוך, וחובה זו כלולה במצוות השבת אבידת גופו או ממונו. אבל כפי שנראה בהמשך, גם בענייני מחלה חלים הדברים. אך השאלה החשובה היא איפה נמצא הגבול. מתי מותר, מתי אסור, עד כמה חייבים לפרט ולגלות

4. שם ברש"י.

5. ספר חסידים, סי' תקז.

6. או"ח סי' קנו.

7. שם סי' קד.

8. או"ח סי' קנו.

9. ויקרא יט טז.

במצבים הללו. הכלל בזה הוא, כפי שביאר ה"חפץ חיים"¹⁰, שהדבר מסור ללב. אם כוונתו לרעת האדם השני, הרי זה לשון-הרע ואסור, אבל אם כוונתו לטובה, להצילו ולשומרו, אז מצווה רבה לעשות כן. ועל זה נאמר "ויראת מאלוקיך"¹¹.

מצד אחד ה"חפץ-חיים" מגביל אותנו בדיבורים אסורים ומיותרים, אך מהצד השני הוא מחייב אותנו לדבר במקום שצריך לדבר. בסוף ספרו הוא מביא כמה דוגמאות מתי מותר, מתי חובה ומתי אסור לפתוח את הפה. למשל בענייני שידוך כאשר אדם יודע שלאחד משני הצדדים יש חסרונות.

התנאים להיתר הגילוי

ה"חפץ-חיים" מבדיל בין סוגי האינפורמציה השונים. אם לחתן יש בעיה של אפיקורסות ח"ו - חייב לגלות. על זה נאמר "לא תעמוד על דם רעך". ה"חפץ חיים" ממשיך וקובע שאם מדובר על מחלה גופנית פנימית שהמחותן אינו מודע לה כיון שהיא דבר פנימי שאינו נראה, גם אז אין המגלה עובר על איסור רכילות.

להלכה מוסיף ה"חפץ-חיים" שלושה תנאים¹²:

(א) שיברר תחילה שדבר זה בכלל חולי הגוף, ולא חולשה בטיבו.

מי ששמע על פלוני שאושפז בבית-החולים אסור לו "לקחת חצוצרה גדולה" ולהכריז על דברים בהם אינו מבין ואינו יודע. האם התייעץ קודם עם רופא וחקר אם באמת מדובר מחלה רצינית? ללא ברור אמיתי, הוא עלול "להרוג" בן-אדם על ידי דיבורו.

(ב) שלא יגדיל את עניין המחלה יותר ממה שהוא באמת.

שלא יטעה אדם לחשוב שכיוון שכבר ניתנה הרשות לדבר, אז כבר הותר לדבר הכל. בא ה"חפץ-חיים" וקובע: לא! יש למדוד בדיוק כמה מותר לגלות וכמה אסור.

(ג) שיכוון לתועלת המחותן ולא מצד שנאת החתן.

עליו לדעת שאם מוסר הוא אינפורמציה, עליו לוודא שכל כוונתו אך ורק לשם שמים, כדי להציל את הנפגע.

כאמור, ה"חפץ חיים" מבדיל בין גילוי אפיקורסות של בן הזוג לבין גילוי על מחלה שלו.

במקרה הראשון חובה לגלות למשודך את הבעיה. אולם בבעיות בריאות מצויות, לדעת ה"חפץ חיים" אמנם אין איסור לשון הרע בגילוי, אך גם אין חובה לגלות. מורי ורבי הגרש"ז אויערבאך (שליט"א) זצ"ל פסק להלכה שה"חפץ חיים" מדבר כאן רק על מחלה שידוע שאינה מסוכנת, למשל כשיש לכלה ארבע או שש אצבעות ברגל, ולא ברור אם זה משנה בענין השידוך. אבל אם מדובר במחלה קשה עד כדי חשש לפירוק הנישואין, או אם יש חשש של מחלה תורשתית קשה - אדרבא ואדרבא, על כגון זה יש לנהוג כמו בענין אפיקורסות. כאן יש חיוב גמור לגלות למשודך משום: "לא תעמוד על דם רעך". אך "שיכוון לתועלת המחותנים ולא מצד שנאת החתן".

10. חפץ חיים, כלל י'.

11. שם, וברש"י שם.

12. חפץ חיים כלל י'.

עוד עלי להוסיף, דברי שו"ת חלקת יעקב¹³ אודות בחור כבן עשרים שנה שיש לו מחלת סרטן, ר"ל, ולחולה עצמו ולמשפחתו לא נודע כלל מזה, והוא נתארס לנערה. ושואל הרופא, אם הוא מחוייב לומר זאת למשפחת הכלה, כי לפי דעת הרופאים לא יחיה הבחור יותר משנה או שנתיים (!), וכמובן אם תשמע הכלה, לא תנשא עמו, או דילמא שב ואל תעשה עדיף, דכל זמן שלא נשאל על זה לא היה בכלל - "יעצנו רע"¹⁴. החלקת יעקב פוסק שהרופא מחוייב לומר זאת לכלה. והראיה, דברי הרמב"ם¹⁵:

הרואה את חברו טובע בים או ליסטים באים עליו או חיה רעה באה עליו, ויכול להצילו הוא בעצמו או שישכור אחרים להצילו, ולא הציל, ... העושה אותם עובר על לא תעמוד על דם רעך.

והכסף-משנה על המקום מביא ירושלמי, דאפילו להכניס עצמו בספק סכנה כדי להציל את חברו מוודאי סכנה גם כן חייב, והטעם מפני שהוא ודאי והוא ספק. לסיכום:

כאשר אחד מהמשודכים נגוע במחלת האיידס והוא איננו מתכוון לגלות זאת לבן הזוג השני - חייבים להודיע על כך למשודך הבריא.

גם אם מדובר בבני זוג הנשואים כבר, אם אחד מהם נגוע באיידס ואינו מגלה זאת לבן זוגו - חייבים להודיע על כך לבן הזוג השני כדי למנוע סכנה לחייו. אין בכך איסור לשון הרע, והמונע את הידיעה הזו מבן הזוג הבריא עובר על איסור תורה של "לא תעמד על דם רעך".

ג. קידושי טעות עקב הסתרת מחלת איידס

נפסק בשולחן ערוך¹⁶:

"המקדש אשה סתם ונמצא עליה אחד מן המומים הפוסלים, הרי זה מקודשת בספק".

הלבוש¹⁷ מסביר את הספק: מצד אחד ניתן לומר שאם הוא לא התנה, כנראה שהוא איננו מקפיד על מום כזה. מצד שני, אם סתם בני אדם מקפידים על מום כזה, אזי גם אם הוא עצמו לא התנה במפורש יש מקום לומר שדינו כאילו התנה. לכן כיון שאין אנו יודעים אם הוא מקפיד או לא מקפיד, פוסק השולחן ערוך שהאשה היא ספק מקודשת וצריכה גט מספק.

הפסק של השולחן-ערוך קיים אך ורק במום או במחלה שניתן לסבול אותם, יתכן שאדם מקפיד ויתכן שאיננו מקפיד, לכן הקידושין חלים מספק ואם הבעל רוצה להפסיק את קשר הנישואין, חייב לתת לה גט מספק.

אבל אם מדובר במחלה קשה מאוד, וברור לנו שהבעל מקפיד ובודאי לא היה מסכים להשתדך בתנאים אלו, הרי זה כאילו רימו אותו מלכתחילה, אפילו לא התנה. אין כאן מקום לתנאים, אין כאן מקום להיכנס לספק, מדובר בקידושי טעות, וההלכה קובעת שאפילו מספק אינה צריכה גט. (העיקרון שיש להבדיל בין המומים, בין אלה שיתכן שאינו מקפיד עליהם ובין אחרים שבודאי יקפיד עליהם - מובא במפרשי השולחן ערוך שם¹⁸).

13. ח"ג ס"י קלו.

14. לקוח מתוך הויזוי, לפי סדר א-ב.

15. פ"א מהי רוצת הי"ד.

16. אבן העזר, ס"י לט סעי' ה.

17. במקום.

18. בית-שמואל ס"ק טו בשם התוספות כתובות עב ב ד"ה על.

משום כך במחלת האיידס, שקרוב לודאי שהחולה בה ימות¹⁹ - כאן בודאי ברור שלא על מקרה כזה השולחן-ערוך מסתפק, אלא המקח טעות ואין האשה מקודשת. ומכל מקום יש לשאול שאלת חכם ולא להסתמך על שיקול דעת עצמי.

מחלה של הבעל

השולחן ערוך שצויין למעלה דן אמנם במומים של האשה, אך מבחינת ההלכה חל אותו הדין גם לגבי מומים או מחלות של הבעל. מבואר בשולחן ערוך²⁰ שגם אם נמצאו מומים בבעל הרי זה מקח טעות, כופין אותו להוציא, ודינו כדין נמצאו בה מומים. ראייה לדבר מסוגיא במסכת בבא קמא²¹ ממנה נלמד כי אם מתברר לאשה כי הבעל שהיא נישאת לו הוא עצמו מוכה שחין אין ספק בגמרא שמדובר בקידושי טעות, הקידושין מתפרקים כאילו לא היו קידושין מעולם והאשה פנויה ויכולה להתחתן עם כל מי שתרצה ללא צורך בגט. כמובן, לא באתי לפסוק כאן הלכה, ובאופן מעשי יש לפנות לבתי דין בנידון.

ד. כפיית גט עקב הדבקות באיידס לאחר הנישואין

אם אחרי הנישואין חלה אחד משני בני הזוג במחלת האיידס ובן הזוג הבריא רוצה משום כך להתגרש, יכול בית הדין לכפות מתן גט. העיקרון מבואר בשולחן ערוך²² שאם הבעל נעשה מוכה שחין כופין אותו להוציא את אישתו בגט ולתת כתובה.

ה. שימור הנישואין עם אמצעי הגנה מ"איידס"

שאלה קשה היא אם שני הצדדים מסכימים בכל זאת להמשיך בחיי הנישואין למרות שידוע להם שאחד משניהם חולה. בסופו של דבר יכול להיות שהמחלה תעבור על ידי חי האישות - מחלת האיידס עוברת מאיש לאשתו ולהיפך. השאלה היא איך ניתן להישמר שבן-הזוג לא יידבק. קיימים כל מיני אמצעים למניעת הריון, התקן תוך-רחמי, גלולה, דיאפרגם, אך כל אלה אינם שומרים על בן-הזוג שלא יידבק במחלה. העצה היחידה להקטין את הסיכוי להעביר את המחלה מאיש לאשתו היא ע"י קונדום, לבישת נרתיק על ידי הבעל.

ברצוני להדגיש שיש לזכור, כמו בסוגיית מניעת הריון, גם כאן אין לעשות שום דבר בלי לשאול רב מומחה ובקיא בדינים אלה, וקל וחומר בענין לבישת הקונדום שחמור יותר, כי הדבר קשור באיסורים חמורים. גם גדולי עולם, אותם נצטט בהמשך, אינם רוצים לפסוק לבד אלא אם כן יסכימו עמם גדולים אחרים. עד כדי כך נוהרים הפוסקים בעניינים אלה.

הגאון ר' חיים עוזר בתשובתו בספרו ה"אחיעזר"²³ מביא מקרה של אשה אשר לפי דעת הרופאים נשקפת סכנה לחייה אם תתעבר, ודן בשאלה אם מותר לבעל לשמש אשתו בהיותו לבוש בנרתיק הנתון על האבר ויקלוט הזרע לתוכו.

19. אמנם החיים והמות ביד הקב"ה, אבל בעינינו שלנו אנו רואים את המציאות כפי שהיא.

20. אבן העזר, ס"י קנד סע' ג.

21. קי, ב - קיא, א. הסוגיא דנה ביבמה שנפלה לפני מוכה שחין. מתוך הסוגיא מתברר שאשה מוכנה להנשא לאדם בריא שיש לו אח מוכה שחין, למרות הסיכוי הקטן שתיפול לפניו ליבוס, אך איננה מוכנה בשום פנים להנשא מראש למוכה שחין.

22. אבן העזר ס"י קנד, א.

23. ח"ג ס"י כד (ה).

כדי להבין את חומרת השאלה אקדים ואסביר כאן את האיסור החמור של הוצאת זרע לבטלה. הרמב"ם בהלכות איסורי ביאה מביא²⁴ שהעושה כן בנידוי הוא יושב, ועליהם נאמר בישעיהו: "ידיכם דמים מלאו"²⁵, וכאילו הרגו נפש. ידוע גם מאמר חז"ל²⁶, כי זה היה חטא דור המבול, שנאמר: "כי השחית כל בשר את דרכו על הארץ"²⁷. ובגין חטא זה מוצאים אנו בתורה כי ער ואונן, בניו של יהודה מתו לפני זמנם²⁸. בשולחן-ערוך²⁹ מובא שעוון זה חמור מכל העבירות שבתורה, והעושה כן כאילו שופך דמים והורג את הנפש. אצל הקב"ה, אדם הלוקח את כוחותיו שקיבל מהקב"ה וזורק אותם להשחית דומה למי שהורג נפש בפועל.

לכן אמרתי שבדרך כלל קיים איסור הוצאת זרע לבטלה כאשר אדם משתמש בקונדום. שאלתנו היא האם יש מקום לדון להקל במקרים מסויימים, למשל כאשר נוגע הדבר לשלום בית בין איש ואשתו.

הגמרא ביבמות מביאה ברייתא³⁰: שלוש נשים משמשות במוך: קטנה, מיניקה ומעוברת. דברי ר' מאיר. רש"י ותוספות חולקים איך ללמוד פשט. לפי רש"י הכוונה להנחת מוך לפני התשמיש - חושבני שזה מעין מה שקרוי היום דיאפרגמה. המוך מאפשר לאשה לחיות את חייה המשפחתיים ללא כניסה להריון, והשמוש בו מותר דוקא לשלוש נשים אלה, קטנה, מיניקה ומעוברת, ולא לנשים אחרות. לדעת התוספות הפירוש בברייתא שונה, ולכל הדעות אסור ליתן שם מוך לפני תשמיש, כי אם יתן הרי הוא כמטיל זרע על עצים ואבנים כאשר הוא מטיל על המוך. אך לפי התוספות כוונת הברייתא להתיר בשלוש נשים היא נתינת מוך לאחר התשמיש, אחרי שהאיש הטיל את זרעו כדרך כל העולם. והאשה הנותנת מוך סופג אחרי התשמיש לא הוזהרה על השחתת זרע.

חכמים חולקים שם על התר זה של ר' מאיר, והלכה כחכמים. אם נעיין ברש"י שם נמצא, שמדובר במקום שיש חשש רחוק לסכנה - לכן ר' מאיר רוצה להתיר, וחכמים אינם חוששים לסכנה רחוקה, "שומר פתאים ה'"³¹ ומן השמים ירחמו עליו.

אך הנדון שלנו, מחלת איידס, אינו דומה לברייתא ביבמות לגבי קטנה, מיניקה ומעוברת. אצל שלוש הנשים יש רק חשש קטן של סכנה, מה שאין כן כשמדובר על מחלת האיידס שסופה להמית. במקרה זה קרוב לוודאי שהמחלה תעבור בסופו של דבר לבן-הזוג. לכן יש כאן מקום לדון אולי על כגון זה לא נאמרה המחלוקת בין ר' מאיר וחכמים, וכולם יודו להתיר. מאידך, כאן שהבעל משתמש באמצעי המניעה, זה חמור יותר.

האחייעור³² בשם הדבר אליהו רוצה להתיר כשיש חשש סכנה אם האשה תיכנס להריון, מכיון שלדעתו גם שימוש עם קונדום הוא בעצם שימוש כדרך כל הארץ. והוא מוסיף שמאחר ולא מדובר באיסור תורה, אלא רק מדברי סופרים, משום חיוב עונה התירו. גם האגרות משה, להגאון ר' משה פיינשטיין זצ"ל³³ כתב כעין זה, שאם אדם מקיים מצות עונה עם קונדום, אין זה נקרא הוצאת זרע לבטלה, ומשום שעת דחק גדול, עיננו נפש ועשיית שלום בין איש לאשתו

24. פכ"א הי"ח.

25. א טו.

26. נדה יג א, ובפירש"י שם.

27. בראשית ו יב.

28. "וישיחת ארצה... וירע בעיני ה' אשר עשה וימת גם אותו", שם לח י.

29. אה"ע כג ג.

30. יב ב.

31. תהלים קטז ו.

32. ח"ג סי' כד (ה).

33. אה"ע ח"א סי' סג.

יש מקום להקל. אך ר' משה פיינשטיין ז"ל, עם היותו אחד מגדולי הפוסקים בדורנו וכולם שמעו לקול הפסק שלו - בכל זאת הוא מסיים את דבריו כי יש להתיישב בזה עם אחד מגדולי הדור³⁴.

לעומת זה, לא כמו האחיעזר ולא כמו האגרות משה, מצאנו גדולי פוסקים שאוסרים: השבט סופר³⁵ והמהרש"ם³⁶. לפי דעתם יש אולי להתיר דיאפרגמה, אבל להטיל זרע לתוך נרתיק - אין להתיר. מי יכול להכניס את ראשו לתוך מחלוקת זו? שמעתי גם ממורי ורבי הגאון הרב אויערבך שליט"א שהוא אינו מוצא עצה - כמה מר - לחיות חיי נישואין באופן כזה, וכן מביא פרופ' א"ס אברהם שליט"א בספרו "נשמת אברהם"³⁷ בשם הגאון אויערבך שליט"א ובשם הגאון אלישיב שליט"א.

לכן למעשה אין לעשות דבר בלי לשאול רב מומחה ובקי בדינים אלו.

ו. שימור הנישואין ללא אמצעי הגנה מאיידס

אם בכל זאת שני הצדדים, שאחד מהם נשא איידס, מוכנים להכניס את עצמם לסכנה הזאת, כדי להשאיר זכר בעולם - האם מותר להם לשמש בדרך כל הארץ, בו בזמן שיודעים הם שיש סיכון גדול שהמחלה תעבור, ואולי מן השמים ירחמו?

אם הבעל נגוע במחלה, יש לו לכאורה דין רודף לגבי אשתו - ואם אדם מסכים שירדפו אחריו ויהרגו אותו, אין לו רשות לכך. אנחנו בריותיו של הקב"ה ואין לנו רשות להפקיר את חיינו, וכל זמן אשר נשמה באפנו חייבים אנו לעשות הכל על מנת לקיים את החיים שהקב"ה נתן לנו.

מאידך אף כי אינני יודע למסור מספרים או אחוזים. ידוע שיש אמנם סיכון מסויים של העברת המחלה, אבל ייתכן כי החשש אינו כל כך גדול עד כדי שאפשר לקרוא את הבעל בשם רודף, אם האשה רוצה בקיום הנישואין. כי לא פעם מצאנו שמותר לאדם להכניס את עצמו לספק סכנה אם שני הצדדים מסכימים, ובפרט שיש כאן שאלת שלום בית. לכן אי אפשר לאסור על בני הזוג להמשיך לקיים את הנישואין למרות הסיכון שכרוך בכך.

ז. סיכון הולד בהריון של חולה איידס

במקרה והאשה היא נושאת המחלה, האם עלינו לחשוש שיידבק הוולד? כלומר, כאן לא מדובר לא רק על איש ואשתו, אלא גם על הדור הבא, שחס ושלום עלול להיוולד ילד נגוע באיידס.

מצאנו ב"נשמת אברהם"³⁸ שכ-50% מהילדים נדבקים במחלה. שמעתי מפרופ' אברהם שבינתיים ירד אחוז הולדות הנדבקים מהוריהם ל-20-30 אחוז. זה עדיין אחוז גבוה מאד, וקיים חשש סביר שילד כזה לא יוכל לחיות יותר מאשר כמה שנים. אבל מה לא יעשה אדם כדי להשאיר זכר בעולם הזה, גם אם הוא יודע שסיכוייו קלושים?

34. ולכאורה האג"מ סותר את דבריו באה"ע ח"ד סי' סז, ושם הוא אינו מתיר לאיש ללבוש נרתיק.

35. אה"ע סי' ב.

36. ח"ג במפתחות דף שיז ע"א.

37. ח"ד אה"ע דף קפב (2).

38. שם חו"מ דף רית.

כאן ברצוני להביא את תשובת האגרות משה³⁹. בחור חולה במחלה תורשתית, מחלת לב מסוכנת ועוד עיוורון, אשר בערך מחצית הוולדים יקבלו אותה - האם מותר לו להתחתן? מקדים הגר"מ פיינשטיין שכמובן הוא מחוייב לגלות לכלתו על אודות מחלתו לפני שהוא מקדש אותה, כי אחרת יעבור על "לא תונו איש את עמיתו", וכפי שכבר הבאנו לעיל בפרק ג. אבל מותר לו, והוא אף מחוייב לשאת אשה משום מצות פריה ורביה, "שהרי אפשר שיוליד בנים ובנות שלמים ובריאים, ויתפלל להקב"ה שיזכה אותו בבנים ובנות שלמים ובריאים בכל אבריהם. כי הרי אין מן ההכרח שחצים יהיו חולים", עכ"ל. ואולי יש להזכיר כאן גם את תביעתו של הנביא לחזקיהו המלך⁴⁰ - אל לך להתעסק בסודות הבריאה; מה שציווה אותך הקב"ה לעשות עשה וה' יתברך יעשה הטוב בעיניו.

לכן, בני זוג הרוצים לשמר את הנישואין ולקיים את מצות פריה ורביה למרות הסיכון ללידת ילד חולה - אי אפשר לאסור זאת עליהם. למעשה יש להתייעץ עם מורה הוראה אשר ישוחח עם רופא מומחה לפני פסיקתו.

ח. חובת בדיקת נוגדני איידס אצל סגל רפואי

הגר"מ פיינשטיין זצ"ל⁴¹ דן בשאלת בדיקות למחלת טיי-זקס לפני הנישואין. ידוע שאם שני בני הזוג הם נושאי גן פגום למחלה הזאת, קיים חשש גדול שחלק מילדיהם לא יוכלו לחיות ר"ל. אבל אם רק אחד מהם נגוע, ילדיהם לא יחלו בטיי-זקס והם יכולים לחיות חיים שלמים ללא דאגה.

הסיכון למחלת טיי-זקס

האם יש חובה על שני הצדדים להיבדק על מנת למנוע עגמת נפש? כי אם שני הצדדים נגועים הרי כל צד כשלעצמו יכול להתחתן עם בן זוג שאינו נושא את המחלה, וילדיהם יהיו בריאים. שמעתי שאירגון "דור ישרים" בדק במשך עשר שנים עשרות אלפי זוגות לפני הנישואין. מתוך כל הזוגות הללו נמצאו רק חמישים מקרים בהם שני בני הזוג נשאו את המחלה. זה מספר קטן ביותר. אף על פי כן כתב הגר"מ פיינשטיין זצ"ל, כי אף-על-פי שמדובר במיעוט קטן, ויש מקום להתנהג על פי הפסוק "תמים תהיה עם ה' אלוקיך"⁴², וכפירוש רש"י: התהלך עמו בתמימות ותצפה לו ולא תחקור אחרי עתידות - מכל מקום, כותב הגר"מ זצ"ל, כיון שעתה נעשה זה קל לבדוק, יש לדון שאם אינו בודק את עצמו הרי זה כמו סגירת עינים מראות מה שניתן לראות. ומכיון שאם אירעה המחלה הזאת לילד, הרי זה צער גדול מאד להוריו, לכן ראוי למי שרוצה לשאת אשה לעבור בדיקה. לכן טוב לפרסם בעתונות שקיימת בדיקה כזאת כדי שהציבור ידע.

החלק הראשון של תשובת הגר"מ ידוע מאד, אך המשך התשובה כנראה ידוע פחות. בהמשך כותב הגר"מ שראוי שלא לעשות פרסום גדול, לא לדבר אל כתות שלמות ולשלוח את הילדים לבדיקה, כי זה עלול להביא למצב של יאוש. אלא ראוי שכל אדם יודיע לחברו ותו לא.

אף שלא באתי לחלוק על הגר"מ זצ"ל, צריך להזכיר כאן שהסיכון הממשי למחלת טיי-זקס קטן עד מאד. כמו כן ידוע שיש עוד הרבה מחלות העלולות לגרום סבל בחיי הנישואין.

39. אה"ע ח"ד סי' עג (ב).

40. ברכות י א.

41. אה"ע ח"ד סי' י.

42. דברים יח יג.

אין איש שיכול לומר שהוא "שלם בגופו, שלם בנפשו, שלם בתורתו", ובכל זאת אין חיוב לבדוק מראש את כל המחלות הללו.

לא באתי לשלול את דברי האגרות משה ח"ו. באתי רק להזכיר כי מדובר בחיי הנישואין, בין איש לאשתו, והרי הקב"ה מזווג זיווגים; "איש ואשתו שכינה שרויה ביניהם"⁴³, ויש סייעתא דשמיא. אם יש סייעתא דשמיא ניתן לדון אם לגשת לבדיקה הזאת או לא.

חשש להרבקת מטופל באיידס

כל הדיון למעלה נוגע לסוגיות שידוכין ונישואין בין איש לאשתו. אבל כאשר הדבר נוגע לחשש של פגיעה בחברו או לפגיעה של רופאים בחולים המטופלים על ידם, אז בודאי יש לנהוג על פי ההלכה בחושן משפט⁴⁴ הקובעת שכל מכשול שיש בו סכנת נפשות, אפילו ספק סכנת נפשות, מצוות עשה להסירו, להישמר ממנו ולהיזהר, שנאמר⁴⁵: "הישמר לך ושמור נפשך מאד". לכן, אם יש חשש שהרופא הוא נשא איידס ויכול, אולי, להדביק חולים בהם הוא מטפל, ודאי וודאי שהוא חייב להיבדק. אם החשש יתאמת, במקום לטפל בחולים ימצא בע"ה עבודה אחרת. פרנסתו תגיע מ"פותח את ידך ומשביע לכל חי רצון"⁴⁶.

פגיעה סביבתית של מעשנים

יש עוד נקודה אחת, גם היא משו"ת אגרות משה⁴⁷ - על עניין העישון. רופאים טוענים שהעישון מקצר את חייו של האדם. גם אנשים הנמצאים בסביבת מעשן סיגריות עלולים לקבל את המחלה הנגרמת ע"י העישון. לא אכנס כאן לצד הרפואי שבדבר, אבל מצד ההלכה בודאי אסור לו לעשן. כי ע"י העישון הוא מסכן לא רק את עצמו, אלא מסכן גם אחרים שבסביבתו, והתורה אומרת "לא תעמוד על דם רעך" - אל תגרום לדעך כל רע.

"כי אני ה' רופאיך"

אחרי קריעת ים סוף, אמרה תורה: "אם שמוע תשמע בקול ה' אלוקיך ... ושמרת כל חוקיו, כל המחלה אשר שמתו במצרים לא אשים עליך כי אני ה' רופאיך"⁴⁸. במלה "רופא" אין הכוונה רק שהקב"ה מרפא את המחלה, אלא שברצונו הוא גם מונע את המחלה. בעקבות שמירת תורה ומצוות שומר הקב"ה על האדם, בגדר רפואה מונעת, פרופילקטית, שלא יחלה. אם נקבל על עצמנו את "שמוע תשמע בקול ה' אלוקיך" ולא נלך בדרכים בלתי-מוסריות שלצערנו הרב מביאות כידוע את מחלת האיידס, נוכל לזכות ב"רפאות תהי לשרך"⁴⁹. הקב"ה נתן את התורה כרפואה בשבילנו. מי שחי חיי תורה בטוח הוא שה' יהיה בעזרו.

43. סוטה יז א.

44. תו"מ ס"י תכז סעי' ח ו-ט.

45. דברים ד ט.

46. תהלים קמה טז.

47. תו"מ ח"ב ס"י יח.

48. שמות טו כו.

49. משלי ג ח.

הרב יהושע נויברט,
מחבר ספר שמירת שבת כהלכתה.

איידס – תקציר התשובות ההלכתיות*

ראשי פרקים

נושא מס' 1: דיווח על נשאות איידס:

- א. גילוי לפני נישואין
- ב. מצוות הצלה מול לשון הרע
- ג. קידושי טעות עקב הסתרת מחלת האיידס
- ד. כפיית גט עקב הדבקות באיידס לאחר הנישואין

נושא מספר 2: שימור הנישואין עם חולה איידס

- א. שימור הנישואין עם אמצעי הגנה מ"איידס"
- ב. שימור הנישואין ללא אמצעי הגנה מאיידס
- ג. סיכון הולך שאחד מהוריו חולה איידס

נושא מס' 3: חובת סגל רפואי להיבדק בדיקת נוגדני איידס

נושא מס' 1: דיווח על נשאות איידס

א. גילוי לפני נישואין

על פי ההלכה קיים איסור הונאה (ויקרא כה, יז) על פיו אסור להעלים עובדות משמעותיות לפני כניסה לשותפות כלכלית או לשותפות בחיי הנישואין.

המעלים עובדות משמעותיות מבין הזוג לפני הנישואין לא רק שהוא עובר על איסור הונאה, אלא שאף יוצר ספק על עצם תקיפות הקידושין, והתוצאה יכולה להיות "קידושי טעות" שאינם תקפים. משום כך כתב לפני 700 שנה מחבר ספר חסידים (בסימן תקז):

"לא יכסה אדם מום בני ביתו אם צריכים בניו או קרוביו להזדווג, אם יש להם חולי שאילו היו יודעים אותם המזדווגים עמהם אותו חולי, לא היו מזדווגים. לא יכסה אותם אלא יגלה להם פן יאמרו קידושי טעות היה, אלא יפרידם ולא יהיו ברע יחדיו".

ב. מצוות הצלה מול לשון הרע

ככלל, התורה אוסרת לספר דברים מגונים על הזולת, ופירוט ההלכות של איסור זה מרוכז בספר "חפץ חיים".

אולם כאשר אדם נמצא בסכנת חיים או בסכנה לנזק כלכלי עקב פעילות של אדם אחר, מותר ואף חובה להזהיר את הנפגע מפני הסכנה שגורם לו הזולת. (פתחי תשובה, אורח חיים, סימן קנו)

במקרים אלו לא רק שאין איסור לשון הרע בהזהרת הנפגע, אלא שאף קיימת חובה של הצלת חיים או ממונו של הזולת.

המתעלם מחובת הצלת החיים עובר על איסור של "לא תעמוד על דם רעך" (ויקרא יט טז); רמב"ם, הלכות רוצח, פרק א הלכה יד).

* התקציר נכתב ע"י הרב מרדכי הלפרין

הזוג השני - חייבים להודיע על כך למשודך הבריאי. גם אם מדובר בבני זוג הנשואים כבר, אם אחד מהם נגוע באיידס ואינו מגלה זאת לבן זוגו - חייבים להודיע על כך לבן הזוג השני כדי למנוע סכנה לחייו. אין בכך איסור לשון הרע, והמונע את הידיעה הזו מבן הזוג הבריאי עובר על איסור תורה של "לא תעמד על דם רעך".

ג. קידושי טעות עקב הסתרת מחלת האיידס

ההלכה מבדילה בין שני סוגי מומים או מחלות.

1. מום או מחלה קשה מאד, שבדרך כלל איננו ניסבל על ידי בן הזוג.
2. מום בינוני שניתן לסבול אותו.

במקרה הראשון, אם אחד מבני הזוג הסתיר לפני הנישואין מבן הזוג השני מום קשה או מחלה קשה מאד - אזי הקידושין מוגדרים כ"קידושי טעות" וברומה ל"מקח טעות" הקידושין מתפרקים כאילו לא היו קידושין מעולם, האשה פנויה ויכולה להתחתן עם כל מי שתרצה.

במקרה השני, כאשר מדובר במום בינוני שיתכן וניתן לסבול אותו, אזי קיים מצב של "ספק קידושין" משום שלא ברור לנו בוודאות מספיקה שאכן מדובר במקח טעות.

המקורות לכך הם: שו"ע אבן העזר סימן לט סעיף ה; הלבוש שם; בית שמואל ס"ק טו שם; שו"ע אבהע"ז סימן קנר סעיף ג; תלמוד בבלי מסכת בבא קמא דף קי: -קיא.

כאשר מדובר בהסתרת מחלת איידס מבן הזוג לפני הנישואין, ברור שתומרת המחלה היא גבוהה. אדם נורמלי היה נמנע מקשר נישואין אילו היה יודע שבן זוגו נגוע, ומשום כך הקידושין הם קידושי טעות.

ועל איסור "לא תוכל להתעלם" (דברים כב, ג) אם נמנע מהצלת ממונו של חברו.

לכן, אדם המכיר את המצב לאשורו והיודע על מחלה של אחד מבני הזוג העלולה לפגוע בבן הזוג השני כשהצד הפוגע איננו מוכן לגלות בעצמו לבן זוגו את המחלה המסכנת, חייב לדווח לבן הזוג העלול להפגע. הלכה זו מחייבת כמובן גם את הרופא.

החפץ חיים (כללי י') מוסיף 3 תנאים להיתר לגלות לצד אחד על מחלת הצד השני.

1. אימות מלא שאכן מדובר במחלה ממשית.
2. הצגת הנתונים חייבת להיות אובייקטיבית וללא הפרזה.
3. אסור שכוונת המגלה תהיה להזיק לצד החולה, אלא כוונת הגילוי חייבת להיות אך ורק למניעת נזק לצד הנפגע.

הג"ר שלמה זלמן אויערבאך זצ"ל פסק להלכה שיש להבדיל בין רמות חומרת המחלה הנדונה.

אם מדובר בבעיה רפואית שאין בה סכנה ממשית - או אמנם קיים היתר לדווח לצד השני כדי לאפשר לו שיקול דעת מלא, אך אין חובה לדווח.

לעומת זאת אם מדובר במחלה קשה, שקיימת סבירות גבוהה שהנישואין יתפרקו לכשתתגלה - אזי לא רק שמותר לרופא לגלות אלא הוא אף חייב לגלות את העובדות לצד הנפגע כדי למנוע את הנזק העתידי הרציני.

לסיכום

כאשר אחד מהמשודכים נגוע במחלת האיידס והוא איננו מתכוון לגלות זאת לבן

לעומתם השבט סופר (אבן העזר סימן ב) והמהרש"ם (ח"ג במפתחות דף שיו עא), הגרש"ז אוירעבאך זצ"ל ויבדל"א הגר"ש אלישיב (נשמת אברהם ח"ד, אבן העזר, דף קפב) אוסרים.

לאור חומרת הבעיה אין לעשות דבר בלי לשאול רב מומחה ובקי בדינים הללו.

ב. שימור הנישואין ללא אמצעי הגנה מאיידס

יש מקרים בהם שני בני הזוג רוצים לשמר את הנישואין ללא שימוש בקונדום, על מנת לאפשר להם סיכוי ללדת ילדים בריאים ולהשאיר לעצמם זכר בעולם, למרות שאחד מהם נשא איידס. אם נשא האיידס נחשב מבחינה הלכתית כרודף אחרי בן זוגו הבריא, לכאורה אין מקום להתיר רדיפה קטלנית גם בהסכמת הנרדף.

אולם מצד שני, אם יתברר שסיכויי ההדבקה אינם גבוהים, ובן הזוג הבריא רוצה בקיום הנישואין למרות הסיכון - אזי מותר לו להסתכן למען הסיכוי להעמיד צאצאים בעולם, כשם שמותר לאדם להכניס עצמו לספק סכנה במצבים שונים.

לכן קשה לאסור על בני הזוג לשמר את הנישואין למרות הסיכון שכרוך בכך, ויש להתייעץ עם מורה הוראה מובהק.

ג. סיכון הולד שאחד מהוריו חולה איידס

בעבר דווח על 50% סיכון להדבקות באיידס לילדים של אם נשאית. בשנים האחרונות ירד אחוז הנדבקים במחלה לכ - 20-30 אחוז.

מתוך דברי הפוסקים בשאלות דומות (למשל איגרות משה, אבן העזר ח"ד סימן עג) נראה שאי אפשר לאסור על הורים לנסות להביא לעולם ילד בריא, למרות הסיכון הגבוה ללידת ילד נגוע.

באופן מעשי אין להסתמך על שיקול דעת עצמי, אלא יש לפנות לבית דין מוסמך, ולשאול שאלת חכם.

ד. כפיית גט עקב הדבקות באיידס לאחר הנישואין

אם אחרי הנישואין חלה אחד משני בני הזוג במחלת האיידס ובן הזוג הבריא רוצה משום כך להתגרש, יכול בית הדין לכפות מתן גט. העיקרון מבואר בשולחן ערוך (אבן העזר סי' קנד, א) שאם הבעל נעשה מוכה שחין כופין אותו להוציא את אישתו בגט ולתת כתובה.

נושא מספר 2:

שימור הנישואין עם חולה איידס

א. שימור הנישואין עם אמצעי הגנה מ"איידס"

אם שני הצדדים מסכימים להמשיך בחיי הנישואין למרות היות אחד מהם נשא איידס, הרופאים מציעים את השימוש בקונדום כאמצעי הגנה מפני הדבקות של בן הזוג. מבחינה הלכתית מתעוררת כאן שאלה קשה מאד, שכן השימוש בקונדום קשורה בדרך כלל באיסורים חמורים של השחתת זרע. (שו"ע אבן העזר סימן כג סעיף ג).

אמנם כאן מדובר במצב חריג של סכנת חיים מצד אחד, וסבירות גבוהה של פירוק הנישואין אם לא יתאפשר השימוש בקונדום.

מבחינה עקרונית קיים ויכוח נוקב בין הפוסקים על השימוש בקונדום במקרים מיוחדים.

הגאון ר' חיים עוזר (שו"ת אחיעזר ח"ג סימן כד), והגאון הרב משה פיינשטיין זצ"ל (איגרות משה, אבן העזר א סימן סג), התירו שימוש בקונדום במצבים מיוחדים.

בתורה "השמר לך ושמור נפשך מאד" (דברים ד, ט).

לכן אם יש חשש שרופא מסויים הוא נשא איידס ויכול, אולי, להדביק חולים בהם הוא מטפל, הרי הוא מחוייב להבדק.

אם החשש יתאמת, על הרופא יהיה להפסיק את עבודתו הישירה עם החולים ולמצוא תעסוקה הולמת אחרת.

למעשה ראוי לפנות למורה הוראה מוסמך, שיברר את המצב הרפואי עם רופא מומחה לפני שיתן את חוות דעתו למשפחה.

נושא מס' 3:

חובת סגל רפואי לעבור בדיקת איידס

על פי ההלכה בשו"ע (חושן משפט, סימן תכז סעיפים ח-ט) מצוות עשה להסיר כל מכשול יש בו סכנת נפשות, ולהשמר ממנו שנאמר